

Vlada Crne Gore

Ministarstvo finansija

Podgorica, 24.11.2009

U p i t n i k

Informacija koju od Vlade Crne Gore zahtijeva Evropska komisija u cilju pripreme Mišljenja o zahtjevu Crne Gore za članstvo u Evropskoj uniji

III Strukturni pokazatelji

Odgovorno lice:	Igor Luksic
Rukovodilac grupe:	Milorad Katnic
Zamjenik rukovodioca grupe:	Ana Ivanovic
Sekretar grupe:	Nina Vukotic
Zamjenik sekretara grupe:	Jelena Vojinovic
Kontakt MEI:	Maja Radulovic
IT Podrška:	Vladan Pejovic

Sadržaj:

EKONOMSKI KRITERIJUMI	5
III Strukturni pokazatelji.....	6

EKONOMSKI KRITERIJUMI

III Strukturni pokazatelji

3. Molimo da navedete podatke o sljedećem (od 2000. godine do posljednje godine za koju postoje procijenjeni podaci):

a) o sektorskoj ekonomskoj strukturi (udio BDP-a i zaposlenost);

Struktura bruto dodate vrijednosti u BDP-u za period 2000-2007, tekuće cijene, u %

Nace Rev 1.		2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
A	Poljoprivreda, lov i šumarstvo	11.3	10.8	10.9	9.9	9.2	8.8	8.2	6.9
B	Ribarstvo	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.1	0.0
C	Rudarstvo i eksploatacija kamena	2.6	1.9	2.2	1.9	1.6	1.4	1.3	1.1
D	Proizvodnja	9.2	11.7	10.4	8.7	8.8	8.2	7.7	6.9
E	Snabdijevanje električnom energijom, gasom i vodom	5.5	5.3	5.4	5.8	5.7	4.7	4.1	3.0
F	Izgradnja	3.9	3.5	3.6	2.9	3.0	3.0	3.5	3.4
G	Trgovina na veliko i malo; popravka motornih vozila, motocikala i predmeta za ličnu upotrebu i domaćinstvo	12.8	11.3	11.8	10.9	10.2	10.5	11.1	12.0
H	Hoteli i restorani	2.5	2.2	2.3	2.3	3.0	3.0	3.0	3.3
I	Prevoz, skladištenje i komunikacije	9.5	12.1	10.7	9.7	9.8	9.4	9.7	10.1
J	Finansijsko posredovanje	3.2	2.3	2.4	2.3	2.3	2.4	3.0	3.8
K	Poslovanje nekretninama, iznajmljivanje i poslovne aktivnosti	11.6	11.8	12.0	12.2	12.4	11.6	11.4	12.8
L	Javna uprava i odbrana; obavezno socijalno osiguranje	8.1	7.0	7.6	7.7	7.8	9.2	8.1	8.8
M	Obrazovanje	4.4	4.0	4.1	4.1	4.3	4.2	4.1	3.6
N	Zdravstvo i socijalni rad	3.8	3.9	3.7	4.2	4.2	4.5	3.9	3.1
O	Ostale društvene, socijalne i lične djelatnosti	2.5	2.8	2.7	2.9	2.9	2.9	2.6	2.1
P	Privatna domaćinstva sa zaposlenim osobama	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
Q	Ekstra-teritorijalne organizacije i tijela	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
	Ukupno	90.9	90.6	89.8	85.5	85.2	83.8	81.8	80.9
	FISIM	-0.2	-0.1	-0.2	-0.1	-0.1	-0.1	-0.2	-0.4
	Bruto dodata vrijednost (osnovna cijena)	90.7	90.5	89.6	85.4	85.1	83.7	81.6	80.5

III Strukturni pokazatelji

Porezi na proizvode manje subvencije na proizvode	9.3	9.5	10.4	14.6	14.9	16.3	18.4	19.5
BRUTO DOMAĆI PROIZVOD (tržišne cijene)	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

Izvor: MONSTAT

Broj zaposlenih po sektorima, u %

Nace Rev 1.		2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
A	Poljoprivreda, lov i šumarstvo	2.04	2.04	2.04	2.04	2.04	1.93	1.73	1.65	1.59
B	Ribarstvo	0.04	0.04	0.04	0.04	0.04	0.07	0.08	0.07	0.08
C	Rudarstvo i eksploatacija kamena	3.19	3.19	3.19	3.19	3.19	2.83	2.76	2.40	2.24
D	Proizvodnja	18.31	18.31	18.31	18.31	18.32	17.99	17.28	16.43	14.64
E	Snabdijevanje električnom energijom, gasom i vodom	3.83	3.83	3.83	3.83	3.83	3.81	3.73	3.58	3.63
F	Izgradnja	4.79	4.79	4.79	4.79	4.79	5.24	4.54	4.25	5.31
G	Trgovina na veliko i malo; popravka motornih vozila, motocikala i predmeta za ličnu upotrebu i domaćinstvo	16.80	16.80	16.80	16.80	16.80	16.48	19.63	19.66	19.16
H	Hoteli i restorani	6.66	6.66	6.66	6.66	6.66	7.70	7.25	7.23	8.81
I	Prevoz, skladištenje i komunikacije	9.86	9.86	9.86	9.86	9.86	9.52	8.05	7.26	7.70
J	Finansijsko posredovanje	2.32	2.32	2.32	2.32	2.31	2.09	2.06	2.01	2.09
K	Poslovanje nekretninama, iznajmljivanje i poslovne aktivnosti	3.27	3.27	3.26	3.27	3.28	3.51	3.92	3.42	3.39
L	Javna uprava i odbrana; obavezno socijalno osiguranje	6.51	6.51	6.51	6.51	6.51	6.60	6.86	11.24	11.22
M	Obrazovanje	9.13	9.13	9.13	9.13	9.13	8.99	8.52	8.11	7.76
N	Zdravstvo i socijalni rad	8.09	8.09	8.09	8.09	8.09	7.76	7.97	7.67	7.43
O	Ostale društvene, socijalne i lične djelatnosti	5.15	5.15	5.16	5.15	5.15	5.49	5.63	5.01	4.95
	Ukupno	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00
	Ukupno zaposlenih	140 762	141 112	140 100	142 679	143 479	144 340	150 800	156 408	166 221

Izvor: MONSTAT

III Strukturni pokazatelji

b) o strukturi vlasništva u preduzećima, uključujući procjenu zaliha kapitala, uz podjelu na javni i privatni kapital;

Struktura osnovnog kapitala akcionarskih društava u Crnoj Gori (isključujući rezerve) za period 2004-2008			
	2004		
Sektor aktivnosti	Privatni kapital (EUR)	Državni kapital (EUR)	TOTAL
Finansijske aktivnosti	88 283 290.38	3 201 984.63	91 485 275.00
Ostali sektori	1 231 114 339.10	958 605 890.90	2 189 720 230.00
Total	1 319 397 629.47	961 807 875.53	2 281 205 505.00
Sektor aktivnosti	Privatni kapital (u %)	Državni kapital (u %)	TOTAL
Finansijske aktivnosti	3.87	0.14	4.01
Ostali sektori	53.97	42.02	95.99
Total	57.84	42.16	100.00
	2005		
Sektor aktivnosti	Privatni kapital (EUR)	Državni kapital (EUR)	TOTAL
Finansijske aktivnosti	104 140 439.66	3 220 838.34	107 361 278.00
Ostali sektori	1 061 562 987.43	1 173 125 320.57	2 234 688 308.00
Total	1 165 703 427.09	1 176 346 158.91	2 342 049 586.00
Sektor aktivnosti	Privatni kapital (u %)	Državni kapital (u %)	TOTAL
Finansijske aktivnosti	4.45	0.14	4.58
Ostali sektori	45.33	50.09	95.42
Total	49.77	50.23	100.00
	2006		
Sektor aktivnosti	Privatni kapital (EUR)	Državni kapital (EUR)	TOTAL
Finansijske aktivnosti	146 676 801.38	3 760 943.63	150 437 745.00
Ostali sektori	1 455 796 825.43	1 173 125 320.57	2 628 922 146.00
Total	1 602 473 626.80	1 176 886 264.20	2 779 359 891.00
Sektor aktivnosti	Privatni kapital (u %)	Državni kapital (u %)	TOTAL
Finansijske aktivnosti	5.28	0.14	5.41
Ostali sektori	52.38	42.21	94.59
Total	57.66	42.34	100.00
	2007		

III Strukturni pokazatelji

Sektor aktivnosti	Privatni kapital (EUR)	Državni kapital (EUR)	TOTAL
Finansijske aktivnosti	235 507 449.15	3 586 407.85	239 093 857.00
Ostali sektori	1 513 809 190.28	1 229 923 382.72	2 743 732 573.00
Total	1 749 316 639.43	1 233 509 790.57	2 982 826 430.00
Sektor aktivnosti	Privatni kapital (u %)	Državni kapital (u %)	TOTAL
Finansijske aktivnosti	7.90	0.12	8.02
Ostali sektori	50.75	41.23	91.98
Total	58.65	41.35	100.00
2008			
Sektor aktivnosti	Privatni kapital (EUR)	Državni kapital (EUR)	TOTAL
Finansijske aktivnosti	279 191 022.92	3 390 984.08	282 582 007.00
Ostali sektori	1 347 967 453.00	993 253 187.00	2 341 220 640.00
Total	1 627 158 475.92	996 644 171.08	2 623 802 647.00
Sektor aktivnosti	Privatni kapital (u %)	Državni kapital (u %)	TOTAL
Finansijske aktivnosti	10.64	0.13	10.77
Ostali sektori	51.37	37.86	89.23
Total	62.02	37.98	100.00
Napomena: Tabela se odnosi samo na podatke iz završnih računa akcionarska društava (uključujući i ona koja su u procesu likvidacije) koja su uvrštena u bazu podataka CDA			

Izvor: Privredni sud, CDA, CBCG, 2009

Iz postojećih podataka Centralne banke nije moguće prezentirati vlasničku strukturu osnovnog kapitala društava sa ograničenom odgovornošću. Za tu svrhu, potrebno je inicirati izmjene regulative kojima bi se u završne račune uključile slijedeće pozicije: formalni oblik vlasništva, pozicija o pretežnoj djelatnosti, broj zaposlenih, u bilans stanja uključiti vanbilansne pozicije kod aktive i kod pasive; u bilans stanja uključiti odložene poreske obaveze i u bilans stanja, kao posebnu poziciju, uključiti gubitak iznad visine kapitala. Takođe, Zakonom o računovodstvu predviđene su sankcije za sva ona pravna lica koja ne dostavljaju ili ne dostavljaju na vrijeme završne račune.

c) o kapacitetu države za sprovođenje istraživanja (u smislu istraživačke infrastrukture i ljudskih resursa i finansiranja državnog istraživanja, izraženo u procentu bruto domaćih rashoda za istraživanja i razvoj u odnosu na BDP (vidjeti takođe poglavlje 26 – Obrazovanje i kultura);

Bruto domaća potrošnja za istraživačko-tehnološki razvoj (RTD), izražena kao procenat bruto domaćeg proizvoda (BDP);

(podaci u mil eura)	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008

III Strukturni pokazatelji

Bruto domaća potrošnja na RTD	14.28 ¹	1.80	1.24	2.98	2.94	0.87	3.77	n/a
BDP	1 295.10	1 360.10	1 510.10	1 669.80	1 815.00	2 148.90	2 807.90	n/a
% BDP-a	1.10%	0.13%	0.08%	0.18%	0.16%	0.04%	0.13%	n/a

Izvor: Monstat (Statistički godišnjak Crne Gore)

Napomena: Obuhvat poslovnog sektora MONSTAT-ovim istraživanjem NIRO (naučno-istraživačke i razvojne organizacije) gotovo je zanemarljiv. Podaci obuhvataju sektor visokog obrazovanja i dio Vladinog sektora.

d) o jediničnim troškovima rada;

Podacima o troškovima rada Zavod za statistiku Crne Gore - MONSTAT ne raspolaže. Od 2009. godine Zavod na osnovu plana i programa sprovodi godišnje istraživanje o troškovima rada za 2008. godinu i kvartalno istraživanje za 2009. godinu.

e) o postotku radnog stanovništva koje ima više sekundarno (prim.prev. srednjoškolsko) obrazovanje;

Stope aktivnosti stanovništva Crne Gore za 2007. i 2008. godinu²

	2007	2008
Stanovništvo staro 15 godina ili više		
Ukupno	51.8	51.9
Bez škole i nepotpuna osnovna škola	((11.9))	14.4
Osnovna škola	28.4	26.5
Stručno obrazovanje nakon osnovne škole	64.5	60.8
Srednje opšte obrazovanje	46.3	45.1
Srednje stručne škole	64.7	65.4
Više i visoko stručno obraz.	76.1	78.7
od toga		
Više stručno obrazovanje	69.7	70.0
Fakultet, akademija ili visoka škola, doktori i magistri nauka	79.4	82.5
Stanovništvo staro 15-64 godina		

¹ Zbog metodologije obračuna u datoj godini, iznos je dat kumulativno, za razliku od narednih godina gdje se obračun vršio po stavkama

² Od 2007. godine Zavod za statistiku Crne Gore počinje sa racunanjem stopa aktivnosti prema stepenu obrazovanja

III Strukturni pokazatelji

Ukupno	61.0	61.2
Bez škole i nepotpuna osnovna škola	{28,9}	35.1
Osnovna škola	34.2	32.4
Stručno obrazovanje nakon osnovne škole	76.0	67.5
Srednje opšte obrazovanje	47.2	47.5
Srednje stručne škole	68.4	70.1
Više i visoko stručno obraz.	86.8	88.0
od toga		
Više stručno obrazovanje	69.7	70.0
Fakultet, akademija ili visoka škola, doktori i magistri nauka	79.4	82.5

Izvor: MONSTAT

Objašnjenje znakova

• nije nula ali je izuzetno neprecizna procjena ($CV \geq 30$)

(( )) neprecizna procjena ($20 \leq CV < 30$)

{ } manje precizna procjena ($10 \leq CV < 20$)

CV: Standardna greška procjene kao procenat procjene.

f) o broju učenika u primarnom (prim. prev. 1-5 razred stare, odnosno 1-6 razred reformisane osnovne škole), nižem sekundarnom (prim. prev. 6-8 stare odnosno 7-9 razred reformisane osnovne škole), višem sekundarnom (prim. prev. srednja škola) i tercijarnom (prim. prev. fakultet, postdiplomski studij, doktorat) obrazovanju;

Monstat raspolaže podacima za učenike osnovnih škola ukupno po razredima, a ne razvrstane po starom i reformisanom programu.

Učenici osnovnih škola u Crnoj Gori na početku školske godine

Školska godina	Ukupno I-VIII/IX	Po razredima										
		I	II	III	IV	I-IV	V	VI	VII	VIII	IX	V-VIII/IX
2000/01	75 670	9 104	9 433	9 600	9 441	37 578	9 372	9 621	9 753	9 346		38 092
2001/02	74 397	9 287	8 877	9 355	9 430	36 949	9 396	9 270	9 354	9 428		37 448
2002/03	74 233	9 657	9 269	8 777	9 306	37 009	9 499	9 306	9 167	9 252		37 224
2003/04	73 673	9 094	9 602	9 257	8 840	36 793	9 370	9 382	9 217	8 911		36 880
2004/05	74 205	10 370	8 842	9 453	9 147	37 812	8 882	9 253	9 214	9 044		36 393
2005/06	74 858	10 439	10 160	8 719	9 422	38 740	7 641	10 281	9 140	9 056		36 118
2006/07	75 179	10 005	10 262	10 083	8 773	39 123	5 688	11 341	10 064	8 963		36 056
2007/08	75 038	9 629	9 924	10 083	9 944	39 580	3 208	11 166	11 103	9 981		35 458
2008/09	74 130	8 183	9 584	9 608	9 894	37 269	2 455	10 020	10 878	11 574	1 934	36 861

III Strukturni pokazatelji

Izvor: MONSTAT

Učenci srednjih škola u Crnoj Gori na početku školske godine

Školska godina	Ukupno I-IV	Po razredima			
		I	II	III	IV
2000/01	31 934	9 543	8 930	8 256	5 205
2001/02	32 009	9 603	8 767	8 296	5 343
2002/03	32 403	9 625	8 873	8 223	5 682
2003/04	31 962	9 266	8 626	8 273	5 797
2004/05	32 078	9 129	8 535	8 264	6 150
2005/06	32 100	9 154	8 349	8 202	6 395
2006/07	31 627	9 095	8 328	7 942	6 262
2007/08	31 557	8 909	8 328	7 989	6 331
2008/09	31 274	8 402	8 353	8 039	6 480

Izvor: MONSTAT

Ukupan broj studenata u Crnoj Gori – tercijalno obrazovanje

Školska godina	2000/01	2001/02	2002/03	2003/04	2004/05	2005/06	2006/07	2007/08	2008/09
Broj studenata	8 271	7 909	8 425	9 791	11 157	12 903	16 173	19 450	22 825

Izvor: MONSTAT

g) o postotku zaposlenih koji pohađaju obuku;

- **Raspoloživi podaci o obuci u toku 2007. godine dati su u nastavku:**

U predhodnom periodu, Ministarstva u čijoj nadležnosti je koordinacija politika iz oblasti ekonomskih kriterijuma, kao i ostali organi državne uprave organizovali su programe i obuke za učenje stranih jezika i za rad na računaru.

Takođe, Direkciji za mala i srednja preduzeća realizovani su brojni Programi obrazovanja za preduzetnike – ukupno seminari i radionice 254 polaznika.

Uprave za kadrove realizovala je Programe obuka za zaposlene u državnoj upravi, i to:

- 28 seminara u saradnji sa Parim CB-om - 332 polaznika
- 91 seminar koje je pohađalo - 1299 polaznika
- 32 kursa stranih jezika
- 16 seminara u saradnji sa OSCE-om koje je pohađalo - 275 službenika
- 5 seminara u saradnji sa RESPA-om koje je pohađalo - 80 učesnika
- 4 okrugla stola

Poseban akcenat dat je na realizaciji programa stručnog osposobljavanja i usavršavanja, neophodnih za implementaciju reformisanih obrazovnih programa i unapređenje stručnih znanja za pojedine oblasti. Tako je, u prethodne 2 godine ove obuke prošlo preko 1000 nastavnog osoblja, zaposlenog u srednjim stručnim školama.

Program obrazovanja za osposobljavanje andragoškog kadra (prema podacima Centra za stručno obrazovanje, aktivnost organizovana u okviru VI Festivala obrazovanja odraslih) – seminar, prošlo je 19 polaznika.

Aktivnosti na unapređenju menadžerskih znanja, vještina i kompetencija (podaci Centra za stručno obrazovanje, aktivnost organizovana u okviru VI Festivala obrazovanja odraslih) – seminar 16 polaznika.

- **Raspoloživi podaci o obuci u toku 2008. godine dati su u nastavku:**

AKTIVNOSTI DIREKCIJE ZA MALA I SREDNJA PREDUZEĆA

Direkcije za mala i srednja preduzeća realizovala je Programe obuka namjenjenih preduzetnicima, odnosno, organizovani su seminari i radionice kojima je obuhvaćeno 498 polaznika i to: 68 učenika u školama i 430 odrasla polaznika.

Realizovane su i sljedeće obuke:

- Preduzetništvo i razvoj ljudskih resursa u dostizanju lisabonskih ciljeva - 58 polaznika i to:
- CEFE obuka-pravna i poreska regulativa (Podgorica) – 20 polaznika,
- CEFE obuka-pravna i poreska regulativa (Cetinje) – 19 polaznika,
- Menadžment-upravljanje projektima, komunikacija i marketing (Podgorica) - 15 polaznika,
- Strateško planiranje (Podgorica) 23 polaznika,
- Izvozni marketing (Podgorica) 14 polaznika,
- Odnosi s klijentima (Podgorica) 14 polaznika,
- CEFE obuka-pravna i poreska regulativa (Berane) – 35 polaznika,
- CEFE obuka-pravna i poreska regulativa (Rožaje) – 37 polaznika,
- CEFE obuka-pravna i poreska regulativa (Nikšić) – 23 polaznika,
- CEFE obuka-pravna i poreska regulativa (Kolašin) – 30 polaznika,
- CEFE obuka-pravna i poreska regulativa (Cetinje) – 14 polaznika,
- CEFE obuka-pravna i poreska regulativa (Bijelo Polje) – 16 polaznika,
- CEFE obuka-pravna i poreska regulativa (Pljevlja) – 16 polaznika,
- Menadžment-upravljanje projektima, komunikacija i marketing (Bijelo Polje) - 13 polaznika,
- Menadžment-upravljanje projektima, komunikacija i marketing (Nikšić) – 17 polaznika,
- Menadžment-upravljanje projektima, komunikacija i marketing (Cetinje) – 12 polaznika,
- Planiranje projekata za EU fondove iz oblasti istraživanja, inovacija i tehnološkog razvoja(Podgorica) - 46 polaznika,
- Odnosi s javnošću (Skoplje) 4 polaznika,
- Učešće na sajmovima (Beograd) 4 preduzetnika.

AKTIVNOSTI UPRAVE ZA KADROVE

Programi obrazovanja za zaposlene u državnoj upravi koji su realizovani u organizaciji Uprave za kadrove :

- 169 seminara koje je pohađalo 1931 učesnik/učesnica,
- 24 kursa računara koje je pohađalo 290 polaznika,
- 42 kursa stranih jezika,
- 4 seminara u saradnji sa OSCE-om ne temu Praktična primjena Zakon o slobodnom pristupu i informacijama sa na odredbe Zakona o tajnosti podataka koje je pohađalo 55 službenika,
- U saradnji sa EIPA-om (Evropski institut za državnu upravu) organizovan seminar Proces usklađivanja zakona i pristupanja EU na kojem je prisustvovalo 30 učesnika,
- 2 okrugla stola na temu Priprema strateških planova za trajni sistem obuka i Strategija obuke državnih službenika i namještenika.

AKTIVNOSTI PRIVREDNE KOMORE

Za unapređenje znanja, vještina i stručnog osposobljavanja zaposlenih Privredna komora Crne Gore je organizovala različite aktivnosti.

Seminari:

- Upravljanje i razvoj ljudskih resursa – 37 polaznika,
- Primjena TIR Konvencije-carinska konvencija o međunarodnom prevozu robe pod TIR karnetom – 30 polaznika,
- ISO 27001-2005 – Standard za upravljanje sigurnošću poslovnih podataka 32 polaznika,
- OHSAS 18001:2007 – Sistemi upravljanja zdravljem i sigurnošću na radu – 20 polaznika,
- Perspektive razvoja ICT Klastera u Crnoj Gori – 18 polaznika,
- Mobing i zaštita od mobinga u Crnoj Gori – 30 polaznika,
- Pristup tržištu roba u kontekstu pregovora Crne Gore za članstvo u Svjetsku trgovinsku organizaciju,
- Potrebna menadžerske kompetencije – 23 polaznika,
- HACCP – sistem kontrole sigurnosti hrane kao zakonska obaveza i preduslov za izvoz na tržište Evropske Unije – 17 polaznika,
- Implementacija HACCP sistema u sektoru ugostiteljstva – 13 polaznika
- Politika državne pomoći – 16 polaznika,
- Državna pomoć i kompetencije za javne usluge,
- Fiziologija i tehnologija čuvanja svježeg voća i povrća – 40 polaznika,
- Analiza pravila Državne pomoći(horizontalna/sektorska) – 17 polaznika,
- Selakcija kandidata-dio politike zapošljavanja u preduzeću – 20 učesnika,
- Upravljanje projektima i strateško planiranje – 15 učesnika,
- Pregovaranje kao uslov uspjehnosti preduzeća,
- Državna pomoć u oblasti saobraćaja – 30 polaznika,
- Obmanjujuće reklamiranje – 35 polaznika,
- Pravila za pružanje građevinskih usluga po pristupanju Svetskoj Trgovinskoj Organizaciji,
- Intelektualna svojina u Crnoj Gori – 21 polaznik,
- Pravila i procedure državne pomoći – 14 polaznika.

Okrugli stolovi:

- Stanje i perspektive razvoja vinogradarstva i vinarstva u Crnoj Gori – 50 učesnika,
- Građevina-ugradni građevinski proizvodi, zgrada kao proizvod i prostor kao ograničeni resurs,
- Zastupljenost domaćih proizvoda na tržištu Crne Gore – 44 učesnika
- Preduzetničke zone i e-opštine.

Workshop:

- Proces pristupanja Evropskoj Uniji – iskustva Slovačke – 15 polaznika.

Radionice:

- o politici konkurencije – Legalne i nelegalne forme saradnje između konkurentnih preduzeća u svijetlu evropskog i crnogorskog prava o konkurenciji – 22 učesnika,
- o politici konkurencije Legalne i nelegalne forme vertikalne saradnje između preduzeća koja posluju na različitim nivoima tržišta u svijetlu evropskog i crnogorskog prava o konkurenciji – 20 učesnika,
- o politici kvaliteta Dominantni položaj učesnika na tržištu i primjeri zloupotrebe u svijetlu evropskog i crnogorskog prava o konkurenciji – 24 učesnika,
- o politici konkurencije Spajanje i zajedničko ulaganje u svijetlu evropskog i crnogorskog prava o konkurenciji – 21 učesnik.

Promocija knjige:

- „Kako uspjeti“, Triva Zolaka.

AKTIVNOSTI UNIJE POSLODAVACA

U toku 2008. godine Unija poslodavaca je organizovala različite oblike edukacije:

Radionice:

- Oporezivanje u građevinarstvu – 20 učesnika,
- Pregovaračke vještine – 28 učesnika.

Seminari:

- Korporativno komuniciranje – 23 polaznika,
- Društveno odgovorno poslovanje – 20 polaznika,
- Raspoloživi evropski fondovi i načini apliciranja za Projekte EU – 23 polaznika,
- Zakonska rješenja koja se odnose na zaštitu na radu.

Savjetovanje:

- Edukacija poslodavaca u vezi zaštite na radu sa posebnim osvrtom na način izrade Akta o procjeni rizika.

Stručni skup:

- Poslodavci u globalnim regionalnim i lokalnim promjenama.

AKTIVNOSTI CENTRA ZA STRUČNO OBRAZOVANJE

Seminar za osposobljavanje andragoškog kadra – Planiranje i moderacija u obrazovanju odraslih, aktivnost organizovana u okviru VII Festivala obrazovanja odraslih) – seminar 17 polaznika,

Seminar za unapređenje menadžerskih znanja, vještina i kompetencija Liderstvo i preduzetništvo u obrazovanju odraslih aktivnost organizovana u okviru VII Festivala obrazovanja odraslih – seminar 14 polaznik.

U okviru VII Festivala obrazovanja odraslih u saradnji sa socijalnim partnerima organizovane su sledeće aktivnosti:

11 Okruglih stolova

2 sajma

Sajam organizatora obrazovanja odraslih, 31.10. u 10h Pljevlja (u organizaciji Zavoda za zapošljavanje),

Sajam zapošljavanja u organima državne uprave 24.11. u 10h Podgorica (u organizaciji Uprave za kadrove).

1 radionica

Rodna ravnopravnost, 31.10. u 11h (u organizaciji **Kancelarije za rodnu ravnopravnost**).

1 predavanje

Umijeće uspješnog upravljanja, 18. novembar u 12h, Kotor (u organizaciji Centra za stručno obrazovanje i Fakulteta za turizam i hotelijerstvo).

- **Raspoloživi podaci o obuci u velikom kompanijama su sljedeći:**

Programi obuke i stručnog osposobljavanja u Kombinat u aluminijuma Podgorica

Planom osposobljavanja zaposlenih u KAP-u, za svaku narednu godinu utvrđuju se potrebe za obukom i stručnim usavršavanjem zaposlenih kroz razne vidove interne i eksterne obuke, kao što su:

- stručna obuka novoprimitljenih radnika i pripravnika,
- prekvalifikacija i dokvalifikacija zaposlenih,
- pogonsko-tehnološko usavršavanje zaposlenih,
- stručno-razvojno usavršavanje,
- stručna obuka za rukovanje i održavanje novom tehnološkom opremom i uređajima,

- polaganje stručnih ispita i ispita radne osposobljenosti,
- obuka iz oblasti zaštite na radu,
- obuka iz oblasti sistema upravljanja kvalitetom i zaštitom životne sredine, itd.

Od 2001. godine do sada u KAP-u je kroz razne vidove obuke i stručnog usavršavanja bio obuhvaćen sledeći broj zaposlenih:

- 2001. godina 383 zaposlenih ili 12,57% od ukupnog broja zaposlenih,
- 2002. godina 500 zaposlenih ili 17,00% od ukupnog broja zaposlenih,
- 2003. godina 818 zaposlenih ili 31,00% od ukupnog broja zaposlenih,
- 2004. godina 562 zaposlena ili 20,80% od ukupnog broja zaposlenih,
- 2005. godina 365 zaposlena ili 15,73% od ukupnog broja zaposlenih,
- 2006. godina 834 zaposlena ili 36,00% od ukupnog broja zaposlenih,
- 2007. godina 656 zaposlena ili 27,41% od ukupnog broja zaposlenih.

Crnogorski Telekom

Kompanija je od 2005. godine dio »Magyar Telekom«, odnosno »Deutsche Telekom« grupe i kao takva formirala je Sektor za ljudske resurse (Human Resource Department), kao moderan pristup rukovođenju ljudskim potencijalom. Bitan dio ovog sektora je i obrazovanje i usavršavanje zaposlenih, čemu se sve više pridaje značaj.

Kompanija na godišnjem nivou izdvaja 2% ukupnih personalnih troškova zaposlenih za Trening Budžet iz kog se finansira dalje usavršavanje. Kako u kompaniji ima puno različitih sektora, podsektora, odjeljenja, a u okviru njih i raznih profesija, dijapazon obrazovnih aktivnosti je prilično širok.

Najveći dio se izdvaja za stručno obrazovanje u okviru Sektora Tehnike, što je logično kada je u pitanju jedna telekomunikaciona kompanija. Tu se mogu razlikovati kursevi za IT, Network Development, održavanje mreže itd. i većina njih se održava u inostranstvu. Sektor Prodaje takođe zahtijeva poseban tretman, pa se sprovode akcije usavršavanja prodajnog osoblja, dakle naročito onih koji su u direktnom kontaktu sa kupcima (T-Shops, Call Center, Customer Care).

Pored gore navedenih i uopšte stručnih usavršavanja u okviru sektora, a koja su vezana samo za konkretnu oblast rada, posebna pažnja se pridaje razvoju menadžerskih sposobnosti, uvođenju u posao i razvoju novih zaposlenih, za šta u kompaniji postoje posebni godišnji programi.

Posebno se u smislu motivacije poklanja pažnja tzv. ključnim ljudima i ljudima sa visokim potencijalom, koji takođe imaju posebne programe obuke (najčešće u smislu razvoja menadžerskih sposobnosti). Takođe, postoji i usavršavanje engleskog jezika, rada na računaru itd.

Kompanija ima pozitivan stav kada je u pitanju dalje univerzitetsko obrazovanje zaposlenih, dakle postdiplomske studije. Trenutno kompanija ima preko 50 postdiplomaca (na Univerzitetima u Crnoj Gori i Srbiji) i nekoliko menadžera na »Bled School of Management« u Sloveniji, kojima firma pokriva sve troškove.

Osnovna razlika između perioda od 1997-2005. godine i od 2005. godine do danas je ta što se u drugom periodu mnogo više pažnje poklanja ciljnom i strategijskom pristupu obrazovanja zaposlenih, za razliku od stihijskog i ad hoc djelovanja koje je postojalo ranije. Glavni razlog za to je činjenica da Sektor ljudskih resursa nije više samo administrativna služba kao pređašnji kadrovski sektori, već strateški partner biznisu. Veći značaj se poklanja razvoju tzv. »soft skills«, menadžerskih sposobnosti, povećanju svijesti o važnosti tržišta i kupca i to ne samo u Prodaji već na nivou cijele Grupe.

Sume koje se izdvajaju u ove svrhe nijesu značajno rasle u poslednjih 5 do 7 godina, ali se od naredne godine očekuje njihovo povećanje.

Luka Bar - AD Bar

Zapošljavanje mladih kreativnih kadrova, dopunsko obrazovanje i usavršavanje zaposlenih predstavlja veoma važan cilj u funkciji kvaliteta rada i poslovanja ovog Preduzeća. Svi vidovi

dopunskog obrazovanja i usavršavanja kadrova primjenjivani su permanentno i u proteklom periodu, a naročito nakon donošenja Programa dopunskog obrazovanja zaposlenih 1992. godine.

Različiti vidovi dopunskog obrazovanja su uključivali:

- Kurseve stranih jezika - 1999. godina: Upisano ukupno 39 kandidata i to 14 na srednj I kurs engleskog jezika, 7 na srednj II kurs engleskog jezika, 5 na specijalistički kurs engleskog jezika, 5 na početni kurs italijanskog jezika, 5 na srednji i kurs italijanskog jezika, 3 na srednj II kurs italijanskog jezika; 2000. godina: Upisano ukupno 17 kandidata i to 8 na početni kurs engleskog jezika, 2 na srednji i kurs engleskog jezika, 4 na specijalistički kurs engleskog jezika, 2 na početni kurs italijanskog jezika, 1 na srednji II kurs italijanskog jezika; 2001. godina: Upisan ukupno 21 kandidat i to 2 na početni kurs engleskog jezika, 9 na srednji I kurs engleskog jezika, 2 na početni kurs italijanskog jezika, 6 na srednji I kurs italijanskog jezika, 2 na srednji II kurs italijanskog jezika; 2002. godina: Upisano ukupno 28 kandidata i to 12 na početni kurs engleskog jezika, 8 na početni kurs italijanskog jezika, 8 na srednji III kurs italijanskog jezika.
- Kursevi informatike - 1999. godina: Ukupno upućeno 73 kandidata na početni i specijalistički kurs informatike; 2000. godina: Ukupno upućeno 53 kandidata na početni i specijalistički kurs informatike; 2001. godine: Upućeno samo 2 kandidata na kurs informatike.

Februara 2008. godine primljeno je 40 univerzalnih rukovaoca u PC »Mehanizacija«, koji obavljaju teorijsku i praktičnu obuku. Obuku izvodi Zavod za zapošljavanje Crne Gore, koji će kandidatima koji uspješno obave obuku izdati uvjerenja.

Zvanični statistički podaci ne vode se u ovoj oblasti.

Tabela zaposlenih i aktivnog stanovništva koje pohađa obuku za 2007 i 2008. godinu (u %)

	% Zaposlenih koji pohađaju obuku	% Aktivnog stanovništva koje pohađa obuku (dodat je i broj nezaposlenih koji su prošli obuku)
2007	1.06%	3%
2008	1.5%	3.1%

Izvor: Centar za stručno obrazovanje (realizovane obuke);

Zavod za zapošljavanje(broj nezaposlenih koji su prošli obuku);

MONSTAT (Anketa o radnoj snazi).

Napomena: procenat zaposlenih i aktivnog stanovništva koje pohađa obuku izracunat je kao odnos broja polaznika, za godinu u pitanju, u odnosu na broj zaposlenih odnosno broj aktivnog stanovništva kojem je dodat broj nezaposlenih koji su prošli obuku

Ne postoji zvanična statistika o broju zaposlenih koji pohađaju obuku. Na osnovi raspoloživih podataka Centra za stručno obrazovanje, Zavoda za zapošljavanje Crne Gore i MONSTAT-a, u 2007. godini 1,06% zaposlenih je prošlo obuku odnosno 1,5% u 2008. godini. Kada je u pitanju aktivno stanovništvo obuku je prošlo 3% u 2007. godini odnosno 3,1% u 2008. godini.

Treba imati u vidu da je zbog ograničenih izvora podataka realan broj zaposlenih koji pohađaju obuku vjerovatno značajno veći, jer postoji veliki broj obuka koje se organizuje od strane civilnog društva.

h) o ranijem i sadašnjem broju učenika/studenata u inostranstvu.

Do maja 2006. godine, kada je Crna Gora stekla status nezavisne države, najveći broj studenata van Crne Gore studirao je na ustanovama visokog obrazovanja u Republici Srbiji. Broj studenata koji su studirali u ostalim zemljama bivše SFRJ je mali.

Ministarstvo prosvjete i nauke posjeduje informaciju o broju studenata koji su studirali u Republici Srbiji do 2006. godine, a koji su kao budžetski studenti bili korisnici studentskih kredita koje je dodjeljivalo Ministarstvo. Međutim, nijesu svi budžetski studenti bili korisnici studentskog kredita Ministarstva. Studenti koji su imali status samofinansirajućeg studenta snosili su troškove školovanja iz sopstvenih finansijskih izvora, tako da nije vođena evidencija o njihovom broju. Shodno navedenom, ne raspolažemo preciznim podatkom o broju studenata, crnogorskih državljana, koji su studirali i koji studiraju u Republici Srbiji.

Od maja 2006. godine kada je Crna Gora postala nezavisna država posjedujemo informaciju o broju studenata koji u okviru programa mobilnosti i stipendija koje nude strane vlade odlaze u inostranstvo na školovanje. U okviru stipendija koje nude strane vlade za 2009/2010. studijsku godinu odobreno je 4 stipendije u Sloveniji, 4 u Rusiji, 2 u Japanu, 8 u Italiji, 2 u Kini i 1 u Češkoj.

O studentima koji nastavljaju školovanje u inostranstvu u sopstvenoj režiji ne postoje podaci.

Aneksi:

Error! No index entries found.